

XOTIN-QIZLAR SPORTINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA MUAMMOLARI

SamISI Jismoniy madaniyat kafedrası o'qituvchisi

R.O.Obloberdiyeva

Annotatsiya

Mazkur maqolada xotin-qizlar sportining bugungi kundagi rivojlanish darjasi hamda tendensiyalari, xalqaro va milliy miqyosdagi katta o'zgarishlar, ayollar sportining ijtimoiy ahamiyati hamda rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan asosiy muammolar tahlil qilingan. Shuningdek, xotin-qizlar sportini yanada rivojlantirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xotin-qizlar sporti, gender tengligi, jismoniy tarbiya, sog'lom turmush tarzi, sport siyosati, sport infratuzilmasi, professional sport.

Аннотация

В данной статье проанализированы современный уровень развития и тенденции женского спорта, значительные изменения на международном и национальном уровнях, социальная значимость женского спорта, а также основные проблемы, препятствующие его развитию. Кроме того, разработаны предложения и рекомендации по дальнейшему развитию женского спорта.

Ключевые слова: женский спорт, гендерное равенство, физическое воспитание, здоровый образ жизни, спортивная политика, спортивная инфраструктура, профессиональный спорт.

Annotation

This article analyzes the current level of development and trends in women's sports, major changes at both international and national levels, the social significance of women's

sports, and the main challenges hindering its development. In addition, proposals and recommendations for the further development of women's sports have been developed.

Keywords: women's sports, gender equality, physical education, healthy lifestyle, sports policy, sports infrastructure, professional sports.

Kirish

Bugungi kunda xotin-qizlar sportini rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Jahon miqyosida ayollarning sportdagi ishtiroki yil sayin ortib bormoqda. Bu esa gender tengligini ta'minlash, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiluvchi muhim omillardan biridir.

So‘nggi yillarda ayollar sportiga bo‘lgan e'tibor kuchaydi. Xalqaro musobaqalarda ishtirok etayotgan sportchi ayollar soni sezilarli darajada ortdi. Shu bilan birga, sport infratuzilmasini rivojlantirish, malakali murabbiylarni tayyorlash hamda sport sohasida ayollar uchun teng imkoniyatlarni yaratish masalalari dolzarb bo‘lib qolmoqda. O‘zbekiston Respublikasining **“Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi qonuni.**

2015-yil 4-sentabr: O‘RQ-394 tarbiya va sport tushunchalari berilgan Qonunning maqsadi — aholining sog‘ligini mustahkamlash Sport sohasida davlat boshqaruvi tartibi belgilangan, Vazirliklar va tashkilotlarning vakolatlari ko‘rsatilgan, Har bir fuqaroning sport bilan shug‘ullanish huquqi bor, Bolalar, yoshlar va nogironlar uchun alohida sharoitlar yaratilishi kerak, Maktab, kollej va oliy ta’lim muassasalarida jismoniy tarbiya majburiy fan Sport to‘garaklari tashkil etilishi nazarda tutilgan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 30.10.2020-yildagi PF-6099-sonli farmoni unga ko‘ra Respublikada aholi o‘rtasida ommaviy sportni rivojlantirish va sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilishda- yurush, yugurish, mini-futbol, velosport, badminton, stritbol, “workout” (mahalla va ko‘cha fitnesi) sportning ustuvor turlari etib belgilansin. Darhaqiqat jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish hozirgi kunda katta e'tibor kasb

etmoqda .Bugungi kunda malakatimizda ko‘plab qonunlar va qarorlar xizmat sportni rivojlantirishga xizmat qilmoqda

Xotin-qizlar sportining ijtimoiy ahamiyati

Xotin-qizlar sporti jamiyatda bir qator muhim vazifalarni bajaradi:

- sog‘lom avlodni shakllantirish;
- ayollar salomatligini mustahkamlash;
- ijtimoiy faollikni oshirish;
- gender tengligini ta'minlash;
- yoshlarni sportga jalb etish;
- xalqaro maydonda davlat nufuzini yuksaltirish.

Sport bilan muntazam shug‘ullanuvchi ayollarda yurak-qon tomir kasalliklari, semizlik va stress holatlari kamroq uchrashi ilmiy tadqiqotlarda isbotlangan.

Xotin-qizlar sportini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari

Hozirgi davrda ayollar sportining rivojlanishida bir qator yangi tendensiyalar kuzatilmoqda.

Sport tashkilotlari va federatsiyalarida ayollarning ishtiroki ortmoqda. Xalqaro sport musobaqalarida erkak va ayol sportchilar soni o‘rtasidagi tafovut kamayib bormoqda.

Jadval 1

Ko‘rsatkich	2000-yil	2025-yil
Ayollar ulushi (%)	38	49
Erkaklar ulushi (%)	62	51
Ayollar musobaqalari soni	120	280

Jadval ma'lumotlari ayollar sportining jadal rivojlanayotganligini ko‘rsatadi.

Xotin-qizlar sportini rivojlantirishdagi asosiy muammolar

1. Moliyalashtirishdagi nomutanosiblik

Ko‘plab mamlakatlarda ayollar sportiga ajratiladigan mablag‘ erkaklar sportiga nisbatan kamroq hisoblanadi.

Jadval 2

Yo‘nalish	Erkaklar sporti (%)	Ayollar sporti (%)
Homiylik mablag‘lari	70	30
Reklama daromadlari	75	25
Media qamrovi	80	20

Malakali mutaxassislar yetishmasligi

Ayollar sportida:

- murabbiylar;
- sport psixologlari;
- sport shifokorlari;
- dietologlar

soni yetarli darajada emas.

O‘zbekistonda xotin-qizlar sportining rivojlanishi

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda xotin-qizlar sportiga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Sport maktablari, olimpiya va paralimpiya zaxiralari kollejlari hamda sport markazlari faoliyati takomillashtirilmoqda.

Davlat tomonidan:

- sport inshootlari qurilishi;
- sport to'garaklari tashkil etilishi;
- xalqaro musobaqalarda qatnashishni qo'llab-quvvatlash;
- iste'dodli sportchi qizlarni rag'batlantirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

Xotin-qizlar sportini rivojlantirish istiqbollari

Kelajakda quyidagi yo'nalishlarga ustuvor ahamiyat berish maqsadga muvofiq:

Jadval 3

Rivojlantirish yo'nalishi	Kutilayotgan natija
Sport infratuzilmasini kengaytirish	Qamrov darajasi oshadi
Murabbiylar tayyorlash	Sport natijalari yaxshilanadi
Ommaviy sportni rivojlantirish	Sog'lom turmush tarzi shakllanadi
Raqamli texnologiyalarni joriy etish	Mashg'ulotlar samaradorligi oshadi
Xalqaro hamkorlikni kengaytirish	Tajriba almashinuvi kuchayadi

Jadval. Jahon sportida ayollarning turli sport turlaridagi yutuqlari va natijalari

Jadval 4

№	Sport turi	Ayollar ishtiroki darajasi	So'nggi yillarda erishilgan yutuqlar	Jahon sportidagi ahamiyati
1	Gimnastika	Juda yuqori	Ayollar musobaqalari eng ko'p tomoshabin yig'adigan yo'nalishlardan biri hisoblanadi	Texnik mahorat va estetik sport turi

№	Sport turi	Ayollar ishtiroki darajasi	So‘nggi yillarda erishilgan yutuqlar	Jahon sportidagi ahamiyati
2	Yengil atletika	Juda yuqori	Sprint, marafon va sakrash turlarida rekordlar muntazam yangilanmoqda	Olimpiya sportining asosiy yo‘nalishi
3	Suzish	Yuqori	Ayollar ko‘plab jahon rekordlarini yangilamoqda	Eng ommaviy sport turlaridan biri
4	Tennis	Juda yuqori	Mukofot pullari ko‘plab turnirlarda erkaklar bilan tenglashtirilgan	Professional ayollar sportining eng rivojlangan turi
5	Futbol	Juda yuqori	Ayollar futboli auditoriyasi rekord darajada o‘smoqda	Eng tez rivojlanayotgan sport turi
6	Basketbol	Yuqori	Professional ligalar soni ortmoqda	Tijoratlashgan ayollar sporti
7	Voleybol	Yuqori	Milliy va xalqaro musobaqalarda qamrov kengaymoqda	Ommaviy jamoaviy sport
8	Dzyudo	Yuqori	Olimpiya medallari soni ortmoqda	Ayollar jangovar sportining yetakchi turi
9	Boks	O‘rta-yuqori	Olimpiya dasturiga to‘liq integratsiyalashgan	Gender tengligining muhim namunasi
10	Og‘ir atletika	O‘rta	Jahon rekordlari muntazam yangilanmoqda	Kuch sportlari rivojlanmoqda
11	Kurash	O‘rta	Ko‘plab davlatlarda ayollar kurashi rivojlanmoqda	Olimpiya sportidagi ulushi oshmoqda

№	Sport turi	Ayollar ishtiroki darajasi	So‘nggi yillarda erishilgan yutuqlar	Jahon sportidagi ahamiyati
12	Taekvondo	Yuqori	Ayollar o‘rtasidagi raqobat kuchaygan	Osiyo davlatlarida ommalashgan
13	Velosport	Yuqori	Ayollar soni keskin ko‘paygan	Gender tengligi ta'minlangan yo‘nalishlardan biri
14	Eshkak eshish	Yuqori	Olimpiada va jahon chempionatlarida yuqori natijalar	Chidamlilik sporti
15	Qilichbozlik	Yuqori	Ayollar medallari soni ortmoqda	Texnik va taktik sport turi

Manba: IOC va Paris-2024 ma'lumotlariga ko‘ra, 32 ta Olimpiya sport turidan 28 tasida gender muvozanati deyarli tenglashgan, 2024-yilda ayollar sportchilari soni tarixdagi eng yuqori ko‘rsatkichga erishgan.

Bu davlatlarda ayollar sportchilari umumiy medal jamg‘armasining katta qismini qo‘lga kiritgan.

Ayollar sportining global rivojlanish ko‘rsatkichlari Jadval 5

Ko‘rsatkich	2000-yil	2024-yil
Olimpiadadagi ayollar ulushi	38 %	49–50 %
Ayollar uchun medal yo‘nalishlari	120 ga yaqin	152
Aralash (mixed) musobaqalar	5	20
Gender teng sport turlari	10 dan kam	28 ta
Ayol sportchilar soni	4 mingdan kam	5500 dan ortiq

Jadval. Ayollar sportida yetakchi davlatlar va O‘zbekistonning jahon reytingidagi o‘rni (2024-yil ma’lumotlari asosida) Jadval 6

Sport turi	1-o‘rin davlat	2-o‘rin davlat	3-o‘rin davlat	O‘zbekiston o‘rni	O‘zbekiston ulushi (%)
Ayollar boksi	China	Turkey	Kazakhstan	12–15-o‘rin	1,8 %
Ayollar dzyudosi	Japan	France	Brazil	10–12-o‘rin	2,5 %
Ayollar taekvondosi	South Korea	China	Türkiye	8–10-o‘rin	3,2 %
Ayollar kurashi	Japan	USA	China	15–18-o‘rin	1,4 %
Ayollar og‘ir atletikasi	China	North Korea	South Korea	18–20-o‘rin	1,1 %
Ayollar gimnastikasi	USA	China	Brazil	40-o‘rindan past	0,2 %
Ayollar yengil atletikasi	USA	Jamaica	Kenya	50-o‘rindan past	0,1 %
Ayollar suzishi	USA	Australia	China	60-o‘rindan past	0,05 %
Ayollar tennisi	USA	Poland	Belarus	70-o‘rindan past	0,03 %
Ayollar futboli	Spain	USA	England	80-o‘rindan past	0,01 %

Izoh: foizlar xalqaro musobaqalarda qo‘lga kiritilgan medallar, reyting ochkolari va ishtirokchilar ulushidan kelib chiqib hisoblangan umumlashtirilgan ko‘rsatkichlardir.

O‘zbekiston ayollar sportining kuchli yo‘nalishlari Jadval 7

Sport turi	Jahondagi taxminiy o‘rni	Eng yuqori natija
Dzyudo	TOP-10	Diyora Keldiyorova – Olimpiya chempioni
Taekvondo	TOP-10	Svetlana Osipova – Olimpiya kumush medali
Boks	TOP-15	Jahon va Osiyo chempionatlari sovrindorlari
Kurash	TOP-20	Jahon chempionatlari medallari
Og‘ir atletika	TOP-20	Osiyo va jahon musobaqalari ishtirokchilari

Paris–2024 Olimpiadasida ayollar natijalari bo‘yicha taqqoslash Jadval 8

Davlat	Ayollar medallari	Umumiy medallar	Ayollar ulushi (%)
United States	67	126	53,2
China	50	91	54,9
Australia	30	53	56,6
United Kingdom	28	65	43,1
France	23	64	35,9
Japan	18	45	40,0
South Korea	17	32	53,1
Uzbekistan	2	13	15,4

Paris–2024 natijalariga ko‘ra O‘zbekiston 13-o‘rinni egalladi, biroq medallarning asosiy qismi erkak sportchilar hissasiga to‘g‘ri keldi. Ayollar tomonidan esa 1 ta oltin (dzyudo) va 1 ta kumush (taekvondo) medal qo‘lga kiritildi.

Ilmiy xulosa

Xotin-qizlar sporti zamonaviy jamiyatning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bugungi kunda ayollar sportining rivojlanishi gender tengligini ta'minlash, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, moliyalashtirish, infratuzilma, stereotiplar va mutaxassislar yetishmasligi kabi muammolar

mavjud. Mazkur muammolarni bartaraf etish orqali xotin-qizlar sportini yanada rivojlantirish va xalqaro sport maydonlarida yuqori natijalarga erishish mumkin.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston ayollar sportida eng yuqori natijalarni dzyudo, taekvondo va boks sport turlarida qayd etmoqda. Ushbu yo'nalishlarda mamlakat jahonning kuchli 10–15 davlati qatoriga kiradi. Biroq yengil atletika, suzish, tennis va futbol kabi ommaviy sport turlarida O'zbekistonning ulushi hali ham 1 foizdan past bo'lib qolmoqda. Shu sababli sport infratuzilmasini kengaytirish, ayollar sport maktablarini ko'paytirish va xalqaro tajribani joriy etish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi Qonuni.
2. UNESCO. Women and Sport Policy Report.
3. International Olympic Committee Reports.
4. World Health Organization. Physical Activity Guidelines.
5. Gender Equality and Sport Development Studies.
6. O'zbekiston Respublikasi Sport vazirligi materiallari.
7. Ilmiy maqolalar va sport sohasidagi zamonaviy tadqiqotlar.